

Obrzyce – pomnik i miejsce pamięci ofiar eutanazji

Historia

Międzyrzecz [niem. Meseritz] to niewielkie miasteczko położone na zachód od Poznania. W 1793 r. znalazło się w zaborze pruskim, pozostało poza granicami Polski również po 1918 r. W 1904 r. koło Międzyrzecza założono, niezwykle nowoczesny naonczas, zakład psychiatryczny Obrzyce [niem. Obrawalde]. W latach 1942-1945 szpital ten stał się jednym z miejsc realizacji nazistowskiego programu eutanazji, który polegał na systematycznym mordowaniu ludzi upośledzonych fizycznie oraz umysłowo.

Akcję, dla której przyjęto kryptonim T4 [od Tiergartenstrasse 4, adresu głównego biura w Berlinie odpowiedzialnego za jej koordynację] zapoczątkowano w październiku 1939 r. Na terenie Niemiec i Austrii stworzono sześć ośrodków [*Brandenburg, Grafeneck, Hartheim, Sonnenstein, Bernburg, Hadamar*], do których zwożono przeznaczonych na śmierć pacjentów, dorosłych i dzieci. Ofiary uśmiercano za pomocą tlenu węgla w specjalnie w tym celu skonstruowanych komorach gazowych. Rodzinom chorych podawano fałszywe powody zgonu. Akcji nie udało się jednak całkowicie zataić. Na skutek publicznych protestów w 1941 r. nastąpiło jej oficjalne wstrzymanie, choć była ona kontynuowana na terenach okupowanej Polski. W sierpniu 1942 r. akcja eutanazji została w Niemczech wznowiona, tym razem przeprowadzano ją jednak z większą dyskrecją. Pacjentów szpitali i sanatoriów zaczęto uśmiercać na miejscu za pomocą trujących zastrzyków, przedawkowania leków lub przez wygłodzenie. Z czasem akcja T4 objęła również inne grupy ofiar: starców, tzw. osoby asocjalne, inwalidów wojennych oraz robotników przymusowych.

Już w 1939 r. z Obrzyc zaczęto wywozić nieuleczalnie chorych pacjentów do szpitali psychiatrycznych na terenie okupowanej Polski, gdzie byli oni mordowani. Na początku 1942 r. do Międzyrzecza zaczęły przybywać transporty przeznaczonych na śmierć pacjentów z innych, położonych w głębi Rzeszy ośrodków psychiatrycznych. Poddanych selekcji uśmiercano za pomocą iniekcji trucizny. Przyczyną śmierci stawało się również często zaniechanie leczenia lub niedożywienie.

W sumie w zakładzie w Obrzycach **zgładzono ok. 10 tys. osób**. Większość zamordowanych stanowili Niemcy, osoby chore i niepełnosprawne. W ośrodku ginęli jednak również cudzoziemcy przeważnie jeńcy wojenni, robotnicy przymusowi, osoby niewygodne politycznie. Byli wśród nich m.in. Polacy, Rosjanie, Ukraińcy, Białorusini, Czesi, Francuzi, Holendrzy oraz Belgowie.

Zofia Wóycicka

Pamięć

Po wojnie ośrodek nadal pełnił funkcję szpitala dla nerwowo i psychicznie chorych. W 1966 r. na terenie szpitala ustawiono obelisk upamiętniający ofiary z lat 1942-1945. W budynku administracyjnym znajduje się izba pamięci, w której obejrzyć można, otwartą w 1973 r., wystawę poświęconą zbrodniom, które miały miejsce w terenie ośrodka podczas II wojny światowej. Kolejny pomnik ku pamięci pacjentów szpitala zgładzonych w ramach nazistowskiego programu eutanazji odsłonięto w kwietniu 2005 r. na przyszpitalnym cmentarzu, gdzie w zbiorowych mogiłach grzebano zwłoki pomordowanych.

Zofia Wóycicka

Informacje praktyczne

Obrzyce – pomnik i miejsce pamięci ofiar eutanazji

Dojazd: Z Międzyrzecza istnieje połączenie kolejowe z Gorzowem Wielkopolskim (skąd jeżdżą pociągi do Berlina) lub ze Zbąszynkiem (leżącym na trasie Berlin – Poznań – Warszawa). Rozkłady jazdy dostępne na www.pkp.pl. Można się tam również dostać autobusem z Gorzowa Wielkopolskiego lub ze Świebodzina (znajdującego się również na trasie kolejowej Berlin–Warszawa). Szpital znajduje się przy ulicy Poznańskiej 109, w odległości około 1 km od dworca kolejowego.

ul. Poznańska 109, 66-300 Międzyrzecz

<http://www.psychiatria.miedzyrzecz.pl>